

lænderne udvikles til selvstændighed, og at de, både i kraft af deres moral og evne til fornuftig anvendelse af goderne vil modnes til engang, når landets nuværende afsondring fra omverdenen ophører, at kunne knytte forbindelse med udlandinge som ligemænd.

Hvis dette er en tilbageoversættelse fra grønlandsk til dansk af den danske original, så er det interessant, idet den lyder. (Betænkning 1921 s. 15):

»Det Hovedformaal, som efter Udvalgets Mening bør sættes, er Grønlændernes Udvikling til Selvstændighed, det vil sige en saadan Modenhed i moralsk og økonomisk Henseende, at de kan blive i Stand til at leve i fri Forbindelse med den øvrige Verden, naar Landets Afsondringstilstand engang i Fremtiden ophører.«

Det springende punkt er, om grøn­lænderne skal udvikles til større mo­ralsk og økonomisk modenhed (origi­nalen) eller om det netop er i kraft af

den moral og den økonomisk evne, de i forvejen har, at modningen til en fri forbindelse til omverdenen kan komme i stand. Selvom grøn­lænderne stadig­væk skal 'udvikles' og 'modnes', så in­deholder passagen s. 257 en langt mere positiv vurdering af deres egenskaber i så henseende end betænkningen giver udtryk for. Desværre mangler der kil­dehenvisning til citatet side 257, så pro­blemet må ligge indtil videre. Noter er der ellers mange af, i ær af biografisk art. Der er virkelig gjort en indsats for at fremskaffe persondata om de omtal­te aktører.

Trods svingende dybde og grundig­hed i de enkelte kapitler er der med dette bind fremlagt såvel vurderinger som tørre facts, der vil være uomgæn­gelig for en fremtidig beskæftigelse med periodens grønlandske historie. Der er grund til at ønske tillykke og se frem til fortsættelsen.

Axel Kjær Sørensen

OLDTID OG MIDDELALDER

Poul Skaaning: *Harald Blåtands sidste kamp. Trelleborgene og brydningerne i danske vikingetid 979-983.* (Dansk Historisk Håndbogsforlag, 1992), 209 s.

Svend Ellehøj publicerede i 1953 en arti­kel om »Olav Tryggvesons fald og venderne« i Historisk Tidsskrift, hvori han forelagde en teori om formålet med »trelleborgene«. Ellehøj protestere­de mod Lauritz Weibull, der med sædvanlig ubarmhjertig kildekritisk ra­dikalisme havde manet »jomsvikinger­ne« i jorden og erklæret, at disse kun eksisterede i sagaens og krønikens fikti­ve verden. Med udgangspunkt i tyske arkæologers fund af Jumne = Joms-

borg på Wollin hævdede Ellehøj, at den store handelsplads i Venden havde spillet en stor rolle i Nordens historie omkring år 1000; ved denne tid skulle Svend Tveskæg have bygget Trelleborg på Sjælland: »velegnet som bastion mod fjenderne og som udfaldsport imod dem«. Man kan godt kalde denne teori for »borgerkrigsteorien«: kampen mellem kong Harald og hans søn Svend med jomsvikingerne som aktivt delta­gende er forklaringen på borgbygge­riet.

Inspireret af Ellehøj har lektor *Poul Skaaning*, Odense, arbejdet videre med hypotesen om borgerkrigen som baggrund for de fire torstillede anlæg Aggersborg, Fyrkat, Nonnebakken (O-

dense) og Trelleborg. Ambitionen er naturligtvis at inddrage alt for ham relevant skriftligt og arkæologisk kilde-materiale for at skabe et nyt helheds-billede af den politiske krise, der førte til bygningen af de storartede borgan-læg, der ikke har deres lige i Europa. Baggrund for den nye tolkning er de fantastiske arkæologiske fund i senere år, især »Ravningebroen« øst for Jelling og skibsspærringerne, de eksakte dendrokronologiske dateringer af borgene til ca. 980, altså med *Harald* som bygherre samt sidst men ikke mindst det nye syn på den slavisk/vendiske kultur som en yderst vigtig faktor i magtkampen ved Jyllands rod og i den sydlige del af Østersøen – arkæo-logiske fund i Danmark af ting med slavisk oprindelse er legio.

Både Saxo og Sven Aggesen beskriver gæringsprocessen før oprøret mod kong Harald og »Gesta Cnutonis« bekræfter Saxo på et vigtigt punkt. Svend var ikke som hos *Adam af Bremen* oprørsstifter. Initiativtagere var i stedet styresmændene i ledingsflåden i opposition mod Haralds usædvanligt tunge byrder på befolkningen – herunder store bygningsværker, læs Ravningebroen. De konspirerende styresmænd ville, at Svend skulle overtage tronen. Hos Saxo er Svend Tveskæg et magtmenneske og brobyggeriet, dateret til 980, var anledning til oprøret siger *Skaaning*, som mener at Saxos troværdighed bekræftes af den måde, han omtaler flåden og hæren. For yderligere at belyse modsætningerne mellem Harald og Svend inddrager han *Jomsvikingesagaen*. Kulminationen i striden kom i år 979: Haralds hensigt var at straffe de oppositionelle styresmænd og genvinde magten i riget, men han lod folket – danerne – bære omkostningerne. Ikke mindre end fire reportere fortæller om oprøret: Saxo, *Gesta Cnutonis*, Sven Ag-

gesen og et »øjenvidne«: en af ledingskrigerne var skjald. Harald blev berøvet land og folk i maj 980 og flygtede til jomsvikingerne. Som modtræk byggede Svend de store trelleborge som værn mod jomsvikingerne.

Borgene kunne også beskytte vikingeskibene simpelthen på den måde, at man trak langskibene indenfor voldene gennem de usædvanligt brede borgporte i hvert verdenshjørne. Der kunne mellem husene stå 16 skibe på Fyrkat, 48 på Aggersborg. Fund af en hel mængde klinkenagler ved vejene indenfor voldene og mellem portene indicerer at »skibsborgene« har huset ledingsflådens skibe.

Kampen mellem jomsvikingerne og Svend stod ved Trelleborg: Harald tabte slaget og flygtede for anden gang til Wollin – gravene ved borgen taler sit tydelige sprog ligesom sporene af brand. Kong Harald døde den 1. november 980 (sic!) og Svend ud-bød leding til krigstogt i maj 981. I Grønsund blev han kidnappet af dristige jomsvikinger – Saxos skildring kan der ikke pilles ved! Så kunne Svend begynde sin storstilede udenrigspolitik: erobre Hedeby, konstruere Kovirke, slå jomsvikingerne, pacificere nordmændene og erobre England.

Den strenge kildekritiker *Lauritz Weibull* udryddede sagaens jomsvikinger og erklærede skråsikkert, at »Trelleborg« var bygget af nogle selvstændige sørøvere (*Scandia XX*, 1950). Med udgangspunkt i *Adam af Bremen* konstaterede *Lauritz Weibull* at Trelleborg formodentlig var bygget af »de hövdingar som med sina flottor och sitt manskap ännu i Svend Estridsens tid dominerade de danska farvatten«. *Curt Weibull*, der i modsætning til *Arup* havde en udtalt mistro til al arkæologi og forsvarede broderen *Lauritz Weibulls* teser indtil sin død fornylig, ville blive rystet ved læsnin-

gen af Skaanings bog som mange andre historikere, der har lært historisk metode.

Poul Skaaning kaster sig nemlig over i den anden grøft: han inddrager alt det skriftlige kildemateriale, som kildekritikken rensede ud. Han udnævner de lærde skrivebordskrønikører til »reportere« og skjaldene til »øjenvidner« med faktiske oplysninger, der gør det muligt for ham – men næppe mange andre – at *datere* konflikten mellem Harald og Svend ned til nogle dramatiske måneder i årene 980-81. Skaaning glemmer helt at sætte de nødvendige spørgsmålstegn, grebet som han er af sin hypotese, men spændende, vitalt og fantasifuldt er hans indlæg i denne debat, der ligesom diskussionen om Kalmarunionens grundlæggelse 1397 åbenbart ikke har nogen ende.

Michael Linton

Lene Rold: *1300-tallets Stridsdragt i Danmark. Set på baggrund af den militære organisation* (Afd. f. Middelalderarkæologi og Middelalder-

arkæologisk Nyhedsbrev, 1990). 108 s + 115 plancher.

Den foreliggende 'publikation' er et speciale i middelalderarkæologi afleveret i 1981 og nedkopieret til halv størrelse inden mangfoldiggørelsen. Sidstnævnte processer har medført at de 115 plancher med i hovedsagen afbildninger af kildemateriale stort set kun har værdi takket være henvisningerne til, hvorfra illustrationerne stammer. Specialet er i hovedsagen en registrering af relevant kildemateriale af forskellig type, og da denne ikke er fuldstændig, har det nok mest interesse for folk der vil arbejde videre med problematikken. Det bærer præg af en del begynderfejl: Mest slående er det nok, at forfatteren diskuterer de skriftlige kildeers terminologi uden at afsløre nogen bevidsthed om, at der findes noget, der hedder ordbøger. I øvrigt fører den re diskussion til endnu en advarsel mod blindt at forlade sig på oversættelserne af tekniske termer i Danmarks Riges Breve.

Anders Bøgh

NYERE TID

Karl Nielsen: *Vor mand og råd. Bjørn Andersen til Stenalt, Bjørnsholm og Vår 1532-1583*. (Udgiverselskabet ved Landsarkivet for Nørrejylland, 1991). 192 s., 294 kr.

Uden at nå helt frem i forreste række var Bjørn Andersen af slægten Bjørn en af de højadelsmænd, der gjorde sig stærkt gældende på Frederik 2.s tid. Han blev landsdommer på Sjælland i 1562, under Syvårskrigenes første år spillede han som sjællandsk proviantmester en central rolle for leverancen

af forsyninger til hæren, og da han indlagde sig stor fortjeneste på denne post, udnævntes han til lensmand på Københavns slot i 1566 og optrådte i rigsrådet i 1567. Efter krigen forlagdes hans virkefelt til Jylland. Han sad som lensmand på Århusgård 1572-80 og derefter på Ålborghus 1580-83, han var en af de mest benyttede besigtelsesmænd ved de store mageskifter, og selv erhvervede han sig Vitskøl kloster – som derefter blev til herregården Bjørnsholm.

Bjørn Andersen har dog ikke blot indskrevet sit navn i de politiske histo-